

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Distr.: Generală
12 aprilie 2017
VERSIUNE AVANSATĂ
NEEDITATĂ

Original: engleză

Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități

Observațiile finale referitoare la raportul inițial al Republicii Moldova*

I. Introducere

1. Comitetul a examinat raportul inițial al Republicii Moldova (CRPD/C/MDA/1) la reuniunile sale cu numărul 300 și 301, care au avut loc pe 21 și pe 22 martie 2017, respectiv, și a adoptat următoarele observații finale în cadrul reuniunii sale cu numărul 320, care a avut loc pe 4 aprilie 2017.
2. Comitetul salută raportul inițial al Republicii Moldova, care a fost elaborat în conformitate cu orientările de raportare ale Comitetului și mulțumește statului parte pentru răspunsurile scrise (CRPD/C/MDA/Q/1/Add.1) la lista problemelor pregătite de către Comitet.
3. Comitetul apreciază dialogul fructuos care a avut loc cu o delegație mare a statului parte și salută puterea delegației statului parte, care a inclus reprezentanți ai ministerelor relevante din Guvern.

II. Aspecte pozitive

4. Comitetul apreciază adoptarea de către statul parte a:
 - (a) Legii nr. 121 privind asigurarea egalității (25 mai 2012), precum și instituirea Consiliului pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității, ambele vizând eliminarea discriminării pe bază de dizabilitate;
 - (b) Legii nr. 60 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (30 martie 2012), pentru a asigura drepturile persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți.
5. Comitetul salută:
 - (a) Hotărârea Guvernului nr. 44 (3 martie 2016) privind aprobarea planului de acțiuni pentru implementarea reformelor privind dezinstituționalizarea;

* Adoptate de Comitet la cea de-a șaptea sesiune a sa (20 martie -12 aprilie 2017).

(b) Hotărârea Guvernului nr. 523 (11 iulie 2011) pentru aprobarea Programului de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011-2020, oferind pentru toți copiii șanse egale de acces la educație de calitate.

III. Principalele domenii de interes și recomandări

A. Principii și obligații generale (art. 1-4)

6. Comitetul este preocupat de faptul că abordarea medicală a dizabilității încă mai persistă și este larg răspândită în statul parte așa cum este reflectat în cadrul său juridic și evaluarea medicală a dizabilității, inclusiv la determinarea capacității de muncă a persoanelor cu dizabilități. De asemenea, el este îngrijorat de faptul că:

(a) Politicile și strategiile privind dizabilitatea și implementarea lor sunt considerate, în principal, a fi responsabilitatea Ministerului Protecției Sociale și al Muncii, fără mecanisme operative de coordonare între diferitele sectoare guvernamentale și de consultare cu organizațiile persoanelor cu dizabilități;

(b) Conceptele de amenajare rezonabilă și acces universal nu sunt puse în aplicare, parțial, din cauza lipsei legislației secundare și a mecanismelor de monitorizare;

(c) Statul parte nu a ratificat încă Protocolul opțional la Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

7. Comitetul recomandă ca statul parte să-și intensifice eforturile pentru a implementa o abordare a dizabilității bazată pe drepturile omului, precum și pentru a se asigura că determinarea dizabilității se concentrează pe barierele pentru participarea socială a persoanelor cu dizabilități și se referă la cerințele, voința și preferințele individuale. De asemenea, el recomandă ca statul parte să:

(a) Asigure unele mecanisme guvernamentale eficiente de coordonare inter-sectorială a acțiunilor cu privire la dizabilități în politicile și strategiile publice, atât ca responsabilități individuale ale statului parte, cât și ca responsabilități inter-sectoriale, precum și să aibă consultare sistematică și semnificativă cu diferite tipuri de organizații ale persoanelor cu dizabilități de pe teritoriul său;

(b) Furnizeze training privind conceptele de amenajare rezonabilă și design universal pentru funcționarii publici și adoptarea măsurilor legislative, administrative și de altă natură necesare pentru a asigura implementarea acestora în toate sectoarele;

(c) Să ratifice Protocolul Opțional la Convenție.

8. Comitetul este preocupat de situația drepturilor omului în cazul persoanelor cu dizabilități de etnie romă, inclusiv copiii cu dizabilități, care trăiesc în sărăcie extremă și sunt expuși la marginalizare, ca urmare a formelor de discriminare care se intersectează. De asemenea, el este îngrijorat de faptul că alocarea insuficientă a resurselor pentru a proteja și promova drepturile persoanelor de etnie romă cu dizabilități le plasează pe acestea la un risc ridicat de trafic de persoane.

9. Comitetul recomandă ca statul parte să asigure o perspectivă de dizabilitate la implementarea planului de acțiuni 2016-2020 pentru romi și finanțarea corespunzătoare a acestuia. El recomandă, de asemenea, dezvoltarea și implementarea programelor care vizează sărăcia și excluderea persoanelor de etnie romă cu dizabilități, cu accent deosebit asupra copiilor, să abordeze situația lor cu

referire la drepturile omului și să elimine formelor de discriminare care se intersectează.

B. Drepturi specifice (art. 5-30)

Egalitate și nediscriminare (art. 5)

10. Comitetul este îngrijorat de discriminarea împotriva persoanelor cu dizabilități și de:

(a) Implementarea ineficientă a legislației și a procedurilor care abordează discriminarea împotriva persoanelor cu dizabilități, inclusiv lipsa unui mecanism de monitorizare a remediilor și a sancțiunilor pentru refuzul amenajării corespunzătoare;

(b) Lipsa de recunoaștere a discriminării multiple și a discriminării care se intersectează în legile anti-discriminare;

(c) Lipsa informațiilor disponibile în mod public cu privire la cazurile de discriminare pe motiv de dizabilitate și rezultatele lor respective.

11. **Comitetul recomandă ca statul parte să consolideze legislația și procedurile pentru combaterea discriminării pentru a aborda în mod eficient discriminarea pe criterii de dizabilitate în sectoarele public și privat, inclusiv recunoașterea discriminării multiple și a celei care se intersectează, dreptul de a contesta refuzul amenajării corespunzătoare, precum și alte forme de discriminare pe criterii de dizabilitate și mecanisme de a impune sancțiuni pentru încălcarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. De asemenea, Comitetul recomandă ca statul parte să publice informații cu privire la cazurile de discriminare pe motiv de dizabilitate și rezultatele acestora în formate accesibile.**

Femei cu dizabilități (art. 6)

12. Comitetul este îngrijorat de faptul că femeile și fetele cu dizabilități se confruntă cu discriminarea multiplă și excluderea în toate domeniile vieții. El este preocupat de participarea scăzută a femeilor cu dizabilități în viața politică și publică, precum și de invizibilitatea acestora în prevederile legale anti-discriminatorii și politicile legate de femei. În special, el este îngrijorat de faptul că:

(a) Încetarea non-consensuală a unei sarcini pe motive de deficiențe este încă practică;

(b) Legislația pentru prevenirea și combaterea violenței în familie nu reușește să protejeze persoanele cu dizabilități, în special femeii și fete;

(c) Serviciile de masă pentru femeile afectate de violență sunt inaccesibile pentru femeile și fetele cu dizabilități și că, în loc să le ofere amenajare corespunzătoare femeilor cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale, acestea sunt redirecționate către spitalele de psihiatrie.

13. **Cu referire la comentariul său general nr. 3 (2016) privind femeile și fetele cu dizabilități și având în vedere țintele 5.1, 5.2 și 5.5 din Obiectivele de Dezvoltare Durabilă, Comitetul recomandă ca statul parte să consolideze măsurile de combatere a discriminării multiple împotriva femeilor și fetelor cu dizabilități și să integreze problemele femeilor și ale fetelor cu dizabilități în prevederile legale anti-discriminatorii și politicile legate de femei și fete, precum și să promoveze reprezentarea și participarea femeilor cu dizabilități în viața politică și publică. De asemenea, el recomandă ca statul parte să:**

(a) Asigure dreptul femeilor cu dizabilități la sănătate sexuală și reproductivă în condiții de egalitate cu ceilalți și să abroge legislația care permite încetarea neconsimțită a sarcinii;

(b) Încorporeze o perspectivă privind dizabilitatea în toate politicile și strategiile care vizează combaterea violenței bazate pe gen și să ia măsuri pentru a se asigura că legile abordează violența domestică împotriva femeilor și a fetelor cu dizabilități;

(c) Se asigure că femeile și fetele cu dizabilități afectate de violență au acces la protecție imediată și servicii de asistență accesibile, inclusiv amenajare rezonabilă, servicii de integrare și facilități de adăpost, precum și mijloace de redresare;

(d) Ratifice Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie.

14. Comitetul este deosebit de îngrijorat de faptul că femeile cu dizabilități, în special, femeile cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale, trăiesc în continuare în instituții în care cazurile de neglijare, violență, măsuri contraceptive forțate, avort forțat, medicamentare forțată, reținere și abuz sexual, inclusiv din partea personalului medical, rămân a fi o obișnuință.

15. Comitetul recomandă ca statul parte să:

(a) Consolideze eforturilor sale de a dezvolta servicii eficiente bazate pe comunitate pentru a avansa dezinstituționalizarea femeilor, în special, a celor cu dizabilități psiho-sociale și/sau intelectuale;

(b) Prevină orice instituționalizare nouă;

(c) Implementeze efectiv măsurile legale, pe cele ce țin de politici și cele practice, pentru abordarea violenței bazate pe gen împotriva femeilor cu dizabilități care încă trăiesc în instituții, și să prevină, să investigheze, să urmărească penal și să ofere despăgubiri pentru încălcări ale drepturilor omului;

(d) Să monitorizeze instituții rezidențiale, în strânsă colaborare cu organizațiile persoanelor cu dizabilități, în perioada intermediară.

Copii cu dizabilități (art. 7)

16. Comitetul este preocupat de atitudinile stigmatizante față de copiii cu dizabilități, care sunt întărite de lipsa serviciilor comunitare. De asemenea, el este îngrijorat de faptul că copiii cu dizabilități nu participă în mod sistematic la procesul de luare a deciziilor care le afectează viața lor și că aceștia nu dispun de oportunități pentru a-și exprima opinia cu privire la aspecte legate de ei în mod direct. El este deosebit de preocupat de instituționalizarea de-a lungul vieții a copiilor cu dizabilități, în special, a celor cu dizabilități psiho-sociale și/sau intelectuale, în condiții inumane, neglijarea și segregarea de comunitatea din copilăria timpurie.

17. Comitetul recomandă ca statul parte să intensifice promovarea unei imagini pozitive a copiilor cu dizabilități și să crească disponibilitatea serviciilor de sprijin de masă pentru copiii cu dizabilități. De asemenea, el recomandă ca statul parte să adopte măsuri de siguranță pentru a proteja dreptul copiilor cu dizabilități de a fi consultați cu privire la toate aspectele care îi afectează și să garanteze că sprijinul necesar în funcție de dizabilitate și de vârstă pentru a-și realiza acest drept. De asemenea, Comitetul recomandă ca statul parte să elaboreze o strategie națională pentru dezinstituționalizarea copiilor cu dizabilități, care cuprinde îngrijire alternativă în condiții de familie și servicii și facilități de asistență incluzive în comunitate.

Creșterea gradului de conștientizare (art. 8)

18. Comitetul este preocupat de persistența stereotipurilor și a prejudecăților negative față de persoanele cu dizabilități în societate și de faptul că nu există programe cuprinzătoare de sensibilizare privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

19. **Comitetul recomandă ca statul parte, în colaborare cu organizațiile persoanelor cu dizabilități, să dezvolte și să crească gradul de conștientizare a publicului și a programelor de educație privind drepturile persoanelor cu dizabilități, inclusiv prin sensibilizarea mass-media, a funcționarilor publici, a judecătorilor și a avocaților, a poliției, a asistenților sociali și a publicului larg.**

Accesibilitate (art. 9)

20. Comitetul este preocupat de lipsa totală a accesibilității pentru persoanele cu dizabilități în statul parte. El este preocupat de lipsa implementării garanțiilor de accesibilitate în legile nr. 121 și nr. 60 și de decizia Guvernului nr. 599 pentru a elimina obstacolele și barierele legate de facilitățile și serviciile publice, cum ar fi transportul, informațiile și comunicațiile. De asemenea, Comitetul este îngrijorat de faptul că Codul contravențional nu prevede sancțiuni pentru încălcarea accesibilității în toate zonele și sancțiunile sunt rareori aplicate, în cazul în care acestea sunt prevăzute.

21. Comitetul recomandă ca statul parte să:

(a) Ia toate măsurile pentru a asigura implementarea garanțiilor juridice pentru accesibilitate în toate domeniile, inclusiv urbanism, construcții și servicii publice;

(b) Se asigure că sancțiunile pentru nerespectare sunt elaborate pentru toate domeniile de accesibilitate, precum și că sunt aplicate;

(c) Adopte un plan de acțiuni cu limite de timp privind accesibilitatea și să asigure implementarea și monitorizarea acestuia, în strânsă consultare cu persoanele cu dizabilități prin intermediul organizațiilor reprezentative ale acestora;

(d) Să acorde atenție legăturii dintre articolul 9 al Convenției și țintele 9, 11.2 și 11.7 din Obiectivele de Dezvoltare Durabilă.

Situații de risc și urgențe umanitare (art. 11)

22. Comitetul este preocupat de faptul că legislația și planurile privind situațiile de risc și urgențele umanitare, inclusiv Legea nr. 1491 cu privire la ajutorul umanitar, nu țin cont de cerințele persoanelor cu dizabilități în situații de risc și urgențe umanitare.

23. **Comitetul recomandă ca statul parte să includă o perspectivă privind dizabilitatea în întreaga legislație și în planurile privind situațiile de risc și urgențele umanitare și să ia măsuri în conformitate cu Cadrul Sendai pentru Reducerea Riscului Dezastrelor.**

Recunoaștere egală în fața legii (art. 12)

24. Comitetul constată cu îngrijorare prevederile legale discriminatorii în Codul civil, în special articolul 24, care permit privarea de capacitate juridică și desemnarea unui tutore, pe baza dizabilități psihosociale și/sau intelectuale. El este preocupat de faptul că eforturile actuale de modificare a legislației în acest sens ar putea, totuși, să nu fie în conformitate cu Convenția și de lipsa unor mecanisme care să înlocuiască sistemul de luare substituită a deciziilor cu un regim de luare asistată a deciziilor.

25. Reamintind Comentariul său general nr. 1 (2014) privind recunoașterea egală în fața legii, Comitetul recomandă ca statul parte să:

(a) **Abroge prevederile legale discriminatorii din Codul civil, inclusiv articolul 24;**

(b) **Restabilească capacitatea juridică deplină a tuturor persoanelor cu dizabilități și să revizuiască sistemul său de tutelă, cu scopul de a introduce mecanisme de luare asistată a deciziilor;**

(c) **Ofere training, în consultare cu organizațiile persoanelor cu dizabilități și Ombudsmanul, la nivel național, regional și local pentru toate părțile interesate, inclusiv funcționari publici, judecători și asistenți sociali, privind recunoașterea capacității juridice a persoanelor cu dizabilități și bunele practici existente în luarea asistată a deciziilor.**

Accesul la justiție (art. 13)

26. Comitetul este preocupat de lipsa de informații cu privire la măsurile și protocoalele specifice pentru a oferi amenajare de procedură, gen și vârstă în cadrul procedurilor judiciare pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv oferirea interpretării în limbajul mimico-gestual pentru persoanele cu deficiențe de auz și formate accesibile pentru comunicare pentru persoanele surdo-mute, persoane cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale. Comitetul constată cu îngrijorare:

(a) Prejudecățile împotriva persoanelor cu dizabilități, în special cele cu dizabilități psiho-sociale și/sau intelectuale;

(b) Lipsa accesului la asistență juridică gratuită pentru persoanele cu dizabilități, în special, pentru cei care încă mai trăiesc în instituții;

(c) Lipsa accesului la justiție pentru femeile cu dizabilități în cadrul procedurilor penale legate de violența pe motive de gen.

27. **Comitetul recomandă ca statul parte să:**

(a) **Asigure oferirea amenajării de procedură, gen și vârstă adecvate, bazate pe libera alegere și preferințele persoanelor cu dizabilități și să stabilească măsuri de siguranță aferente pentru a permite participarea persoanelor cu dizabilități în toate procedurile judiciare în condiții egale cu ceilalți;**

(b) **Crească programele de formare și de consolidare a capacităților privind Convenția, astfel încât personalul de aplicare a legii și persoanele cu dizabilități să își crească gradul de conștientizare juridică;**

(c) **Asigure accesul la asistență juridică gratuită, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități care încă trăiesc în instituții; și**

(d) **Fie ghidat de articolul 13 al Convenției la implementarea țintei 16.3 a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă.**

Libertatea și siguranța persoanei (art. 14)

28. Comitetul este îngrijorat de faptul că:

(a) Legislația în vigoare, în special Legea nr. 1402 privind sănătatea mintală nu este în conformitate cu Convenția și permite internarea forțată într-o instituție de psihiatrie și tratamentul psihiatric non-consensual pentru persoanele cu dizabilități, pe motiv de deficiență psihosocială și/sau intelectuală;

(b) Persoanele cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale, acuzate de comiterea unei infracțiuni, nu au dreptul la un proces echitabil, dar, în schimb, sunt supuse unei măsuri de constrângere cu caracter medical;

(c) Persoanele cu dizabilități sunt în mod arbitrar private de libertate și autonomie individuală în instituții pentru perioade lungi de timp, uneori, pentru întreaga lor viață, pe baza unei deficiențe reale sau percepute.

29. Comitetul îndeamnă statul parte să:

(a) **Revizuiască și să abroge prevederile legale care legitimează internarea forțată și tratamentul psihiatric non-consensual pe motiv de deficiență;**

(b) **Se asigure că persoanele cu dizabilități, acuzate de săvârșirea unei infracțiuni, au dreptul la un proces echitabil și la garanțiile cuvenite unui proces echitabil în condiții de egalitate cu ceilalți;**

(c) **Ia toate măsurile legale și de altă natură necesare pentru a opri privarea de libertate a persoanelor cu dizabilități pe baza unei deficiențe reale sau percepute.**

Nimeni nu poate fi supus torturii și niciunui fel de pedeapsă sau de tratament crud, inuman ori degradant (art. 15)

30. Comitetul este preocupat de tratamentul inuman și degradant al persoanelor cu dizabilități în instituții, comise de membri ai personalului, îngrijitori sau alți rezidenți, inclusiv acte de neglijare, restricții chimice și fizice, izolarea și medicația forțată ca pedeapsă. El este, de asemenea, preocupat de ineficiența și insuficiența sistemelor de reclamații, întârzieri în cazul investigațiilor și lipsa de monitorizare a instituțiilor.

31. **Comitetul îndeamnă statul parte să ia măsuri pentru a proteja persoanele cu dizabilități care rămân instituționalizate de tratamente sau pedepse forțate inumane sau degradante și să interzică orice astfel de acte. El recomandă ca statul parte să dezvolte un sistem eficient de investigare și monitorizare pentru a preveni orice formă de tratament sau pedeapsă inumană sau degradantă împotriva persoanelor cu dizabilități în instituții, precum și pentru a asigura investigarea promptă a unor astfel de cazuri.**

Nimeni nu poate fi supus exploatării, violenței și abuzului (art. 16)

32. Comitetul este preocupat de cazurile de violență și abuz raportate asupra persoanelor cu dizabilități în instituții, inclusiv a cazurilor de neglijare care au rezultat în moartea copiilor și adulților cu dizabilități și a cazurilor de violență pe motive de gen împotriva femeilor cu dizabilități.

33. Comitetul solicită ca statul parte să:

(a) **Adopte măsuri legislative și practice, ținând cont de gen și de vârstă, pentru a proteja persoanele cu dizabilități, care rămân instituționalizate și pentru a elimina orice risc de neglijare, violență sau abuz;**

(b) **Se asigure că toate cazurile raportate sunt investigate în mod corespunzător și autorii sunt cercetați penal;**

(c) **Furnizeze training-uri periodice și obligatorii pentru personalul instituțiilor în vederea prevenirii violenței și abuzului împotriva persoanelor cu dizabilități;**

(d) **Asigure o monitorizare eficientă, independentă a drepturilor omului pe baza tuturor instituțiilor rezidențiale.**

Protejarea integrității persoanei (art. 17)

34. Comitetul este îngrijorat cu privire la reglementările discriminatorii ale Ministerului Sănătății care specifică „dizabilitate mintală” ca un criteriu pentru sterilizare. El este, de asemenea, preocupat de rapoartele de măsuri contraceptive forțate, inclusiv sterilizarea forțată și avortul forțat, mai ales, a femeilor cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale, în special, a celor care încă sunt în instituțiile rezidențiale.

35. **Comitetul îndeamnă statul parte să abroge și să modifice orice legislație și reglementări care să permită sterilizarea forțată sau involuntară a persoanelor cu dizabilități și să prevină și să oprească măsurile contraceptive non-consensuale, inclusiv atunci când consimțământul este dat de către o terță parte.**

Viață independentă și includerea în comunitate (art. 19)

36. Comitetul este preocupat de progresul lent al procesului de dezinstituționalizare. El este preocupat de faptul că, în ciuda moratoriului executiv privind noile admiteri ale persoanelor cu dizabilități în instituții, admiterile noi persistă. Comitetul este, de asemenea, îngrijorat de faptul că statul parte nu dispune de măsuri legale care să prevadă o viață independentă a persoanelor cu dizabilități, care sunt dezinstituționalizate, inclusiv o lipsă de claritate în ceea ce privește responsabilitățile autorităților centrale și locale în furnizarea de servicii bazate pe comunitate.

37. **Comitetul recomandă ca statul parte să accelereze procesul de dezinstituționalizare și să asigure aplicarea moratoriului. Se recomandă ca statul parte să:**

(a) **Execute, fără întârziere, planul de acțiuni pentru implementarea reformelor privind dezinstituționalizarea, inclusiv un termen limită și orare pentru închiderea tuturor instituțiilor rămase;**

(b) **Adopte măsurile legale care prevăd o viață independentă, inclusiv asistență personală, precum și să clarifice responsabilitățile și alocările resurselor pentru autoritățile centrale și locale;**

(c) **Implice persoane cu dizabilități prin intermediul organizațiilor lor reprezentative în toate etapele procesului de dezinstituționalizare (planificare, implementare, evaluare și monitorizare).**

Mobilitate personală (art. 20)

38. Comitetul este preocupat de lipsa de disponibilitate și sprijin pentru achiziționarea de ajutoare, dispozitive și adaptări de mobilitate calitative, inclusiv permise de conducere și echipamente de vehicule pentru persoanele cu dizabilități. El este, de asemenea, preocupat de faptul că persoanele cu deficiențe de vedere sunt excluse din programele care oferă echipamente de asistență.

39. **Comitetul recomandă ca statul parte să instituie un mecanism de facilitare a accesului persoanelor cu dizabilități la ajutoare de calitate pentru mobilitate, echipamente de asistență, dispozitive și tehnologii la un cost accesibil pentru toate persoanele cu dizabilități, în consultare cu organizațiile persoanelor cu dizabilități. Acesta recomandă, de asemenea, formarea și consolidarea periodică a capacităților pentru personalul care lucrează la mobilitatea personală.**

Libertatea de expresie și opinie și accesul la informație (art. 21)

40. Comitetul este îngrijorat de faptul că limbajul mimico-gestual nu este recunoscut în mod adecvat ca o limbă oficială a statului parte, de pregătirea insuficientă a interpreților de

limbaj mimico-gestual care rezultă într-un număr inadecvat de interpreți în serviciile publice și private, precum și de lipsa accesului la educație bilingvă pentru copiii surzi. De asemenea, acesta este îngrijorat de faptul că furnizarea de tehnologii și formate accesibile de informare și comunicare, inclusiv Easy Read, este extrem de limitată, în special, pentru persoanele cu deficiențe de vedere și cele cu dizabilități intelectuale.

41. **Comitetul recomandă ca statul parte să:**

- (a) **Recunoască limbajul semnelor în interacțiunea oficială;**
- (b) **Investească în formarea interpreților în limbajul mimico-gestual și să asigure interpretarea în limbajul mimico-gestual pentru servicii deschise publicului, astfel încât copiii surzi să aibă acces egal la o educație incluzivă, calitativă;**
- (c) **Aplice formate de informare și comunicare și tehnologii accesibile, care sunt potrivite pentru persoanele cu dizabilități, acordând o atenție deosebită pentru copiii cu dizabilități în educația incluzivă, inclusiv accesibilitatea la internet, Braille, Easy Read, formate simple în legătură cu toate serviciile publice.**

Respectul pentru cămin și familie (art. 23)

42. Comitetul este îngrijorat de legile și politicile discriminatorii care limitează drepturile persoanelor cu dizabilități cu privire la căsătorie, familie, paternitate/maternitate și de:

- (a) Lipsa de servicii pentru familiile care au membri cu dizabilități, în special, a persoanelor cu tulburări din spectrul autist, punerea unei sarcini excesive asupra familiilor, în special, asupra familiilor conduse de femei singure, sporind riscul de sărăcie și excluziune socială;
- (b) Faptul că prejudecata împotriva persoanelor cu dizabilități persistă, în special, împotriva femeilor cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale, în materie de familie și de paternitate/maternitate;
- (c) Există rapoarte că autoritățile de protecție a copilului solicită privarea de capacitate juridică a mamelor cu dizabilități și separarea de copiii lor.

43. **Comitetul recomandă statului parte să ia măsurile necesare, inclusiv abrogarea legislației, pentru a elimina discriminarea împotriva persoanelor cu dizabilități, în special, a femeilor cu dizabilități psiho-sociale și/sau intelectuale, în toate aspectele legate de căsătorie, familie, și paternitate/maternitate, în condiții de egalitate cu ceilalți. De asemenea, el recomandă ca statul parte să:**

- (a) **Elaboreze măsurile de sprijin incluzive necesare în acest sens, inclusiv asistență personală și servicii de îngrijire de tip respite, pentru familiile care au un membru cu o dizabilitate pentru a asigura un nivel adecvat de trai și participare socială;**
- (b) **Ia măsuri pentru a se asigura că părinții cu dizabilități au mijloacele necesare care să le permită să își exercite drepturile, inclusiv maternitatea.**

Educația (art. 24)

44. Comitetul este îngrijorat de faptul că măsurile pozitive pentru educația incluzivă în statul parte au stagnat și că:

- (a) Prevederile din Codul privind Educație din 2014 încă permit școlarizarea segregată;

(b) Copiii cu dizabilități, în special, cei cu dizabilități psiho-sociale și/sau intelectuale, rămân în condiții educaționale segregate, inclusiv „școli speciale”, „clase speciale” și „educație acasă” și nu primesc sprijinul de care au nevoie pentru a avea acces la educația incluzivă;

(c) Atitudinile negative cu privire la elevii cu dizabilități persistă în rândul personalului administrativ și didactic, ceea ce duce la cazuri de admitere refuzate în școlile de masă și la o lipsă generală de familiaritate, cunoștințe și abilități ale personalului în ceea ce privește educația incluzivă.

45. Amintind comentariul său general nr. 4 (2016) privind dreptul la educație incluzivă și Obiectivul de Dezvoltare Durabilă 4, în special țintele sale 4.5 și 4.8, Comitetul recomandă ca statul parte să își intensifice eforturile pentru educația incluzivă, în special, să:

(a) Modifice Codul Educației din 2014 și să se asigure că niciunui copil nu îi este refuză admiterea în școlile de masă pe bază de dizabilitate, să asigure accesibilitatea și să aloce resursele necesare pentru a garanta amenajări corespunzătoare pentru a facilita accesul elevilor cu dizabilități la educație calitativă, incluzivă, inclusiv cea pre-școlară și învățământ terțiar;

(b) Să facă formarea privind educația incluzivă și implementarea acesteia obligatorie pentru personalul administrativ și profesori.

Sănătatea (art. 25)

46. Comitetul este preocupat de o lipsă generală de conștientizare privind drepturile persoanelor cu dizabilități de către personalul medical și de faptul că serviciile și facilitățile de îngrijire a sănătății, inclusiv serviciile de urgență, rămân inaccesibile și indisponibile pentru persoanele cu dizabilități, în special, în zonele rurale și pentru persoanele cu dizabilități care încă mai trăiesc în instituții rezidențiale. El este, de asemenea, preocupat de lipsa de accesibilitate a serviciilor și a facilităților medicale pentru femeile cu dizabilități, în special, în ceea ce privește sănătatea sexuală și reproductivă.

47. Comitetul recomandă ca statul parte să crească gradul de conștientizare cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități în rândul profesioniștilor din domeniul medical, prin formare și promulgarea standardelor etice și să:

(a) Asigure disponibilitatea și accesibilitatea serviciilor și facilităților de îngrijire a sănătății pentru toate persoanele cu dizabilități din întreaga țară, inclusiv serviciile de urgență;

(b) Ia măsuri pentru a se asigura că femeile cu dizabilități au servicii și facilități medicale accesibile, inclusiv în domeniul sănătății sexuale și reproductive.

Munca și încadrarea în muncă (art. 27)

48. Comitetul este preocupat de ratele șomajului și a inactivității semnificative ale persoanelor cu dizabilități și de faptul că strategiile naționale de ocupare a forței de muncă și agențiile relevante sunt insuficiente pentru a facilita și a promova angajarea persoanelor cu dizabilități, precum și implementarea cotei minime de 5% de angajare obligatorie pentru persoanele cu dizabilități. Comitetul este, de asemenea, îngrijorat de faptul că angajarea persoanelor cu dizabilități este, în general, orientată spre locurile de muncă segregate.

49. Comitetul recomandă ca statul parte să:

(a) Integreze drepturile persoanelor cu dizabilități și disponibilitatea unor acțiuni afirmative în strategiile naționale de ocupare a forței de muncă și a agențiilor

respectiv, realizând implementarea Legii nr. 60 privind ocuparea forței de muncă, inclusiv măsurile de cote obligatorii și de stimulare pentru angajatori;

(b) Sprijine angajarea persoanelor cu dizabilități pe piața liberă a muncii, în conformitate cu Convenția și având în vedere ținta 8.5 a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă.

Nivel adecvat de trai și de protecție socială (art. 28)

50. Comitetul este îngrijorat de faptul că majoritatea persoanelor cu dizabilități trăiesc în sărăcie, în special, în zonele rurale și îndepărtate, și că alocațiile sociale disponibile sunt insuficiente pentru a acoperi minimul necesar pentru un nivel de trai adecvat. Comitetul este, de asemenea, îngrijorat de cheltuielile suplimentare legate de dizabilitate, ceea ce crește, în consecință, riscul de instituționalizare a persoanelor cu dizabilități. Comitetul este, de asemenea, îngrijorat de faptul că cele mai recente modificări ale reglementărilor privind pensiile pot agrava starea economică a persoanelor cu dizabilități.

51. **Comitetul recomandă ca statul parte să:**

(a) Asigure un nivel de trai adecvat pentru persoanele cu dizabilități și familiile acestora, inclusiv prin asigurarea de amenajare rezonabilă în ceea ce privește pensiile și alocațiile sociale;

(b) Garanteze că programele de protecție socială și de reducere a sărăciei iau în considerare costurile suplimentare legate de dizabilitate;

(c) Asigure că persoanele cu dizabilități au acces la serviciile sociale comunitare și programe publice de locuințe și că aceste servicii și programe sunt, de asemenea, disponibile în zonele rurale și îndepărtate;

(d) Acorde atenție legăturilor dintre articolul 28 din Convenție și ținta 1.3.1. a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă.

Participarea la viața politică și publică (art. 29)

52. Comitetul este îngrijorat de faptul că:

(a) Drepturile persoanelor cu dizabilități sub tutelă de a vota și de a fi alese rămân în continuare limitate prin lege;

(b) Procesele, facilitățile și materialele electorale duc lipsă de accesibilitate;

(c) Ratele de reprezentare și participare a persoanelor cu dizabilități în viața politică și publică de luare a deciziilor sunt extrem de scăzute.

53. **Comitetul recomandă ca statul parte să:**

(a) Ia măsurile legale și de altă natură necesare, inclusiv consultarea organizațiilor persoanelor cu dizabilități pentru a permite participarea politică și publică a persoanelor cu dizabilități;

(b) Se asigure că procedurile, structurile și materialele sunt adecvate, accesibile și ușor de utilizat pentru toate persoanele cu dizabilități;

(c) Promoveze participarea persoanelor cu dizabilități, inclusiv a femeilor, în viața politică și luarea publică a deciziilor.

Participarea la viața culturală, activități recreative, timp liber și sport (art. 30)

54. Comitetul este preocupat de accesul limitat al persoanelor cu dizabilități la activități culturale și facilități sportive și de faptul că sportivii cu dizabilități nu sunt sprijiniți în mod

egal cu alți sportivi. El este, de asemenea, îngrijorat de faptul că statul parte nu a ratificat încă Tratatul de la Marrakech pentru facilitarea accesului la operele publicate al persoanelor nevăzătoare, cu deficiențe de vedere sau cu dificultăți de citire a materialelor imprimate.

55. **Comitetul recomandă statului parte să ia măsuri corespunzătoare pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități participă la activități culturale și sportive și că sportivii cu dizabilități obțin sprijin în condiții de egalitate cu alți sportivi. El încurajează statul parte să adopte toate măsurile necesare pentru a ratifica și a implementa Tratatul de la Marrakech cât mai curând posibil.**

C. Obligații specifice (art. 31-33)

Statistici și colectarea datelor (art. 31)

56. Comitetul este îngrijorat de faptul că colectarea de date privind persoanele cu dizabilități în statul parte se bazează pe abordarea medicală și este fragmentată și că informațiile nu sunt diseminate.

57. **Având în vedere ținta 17.18 a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, Comitetul recomandă ca statul parte să dezvolte colectarea sistematică a datelor și a procedurilor de raportare în cadrul Biroului Național de Statistică, care sunt în conformitate cu Convenția și să colecteze, să analizeze și să disemineze date dezagregate privind populația sa cu dizabilități, inclusiv pe gen, vârstă, etnie, tipul de deficiență, statutul socio-economic, ocuparea forței de muncă, locul de reședință, precum și cu privire la barierele cu care persoanele cu dizabilități se confruntă în societate.**

Implementarea și monitorizarea națională (art. 33)

58. Comitetul este preocupat de faptul că mecanismul desemnat de către statul parte în conformitate cu articolul 33, alineatul 2, nu este în conformitate cu Convenția și de reprezentarea inegală a organizațiilor persoanelor cu dizabilități în procesul de monitorizare.

59. **Luând în considerare Orientările sale privind cadrele independente de monitorizare și participarea acestora la lucrările Comitetului (2016), Comitetul recomandă ca statul parte să desemneze un mecanism independent de monitorizare, în conformitate cu principiile de la Paris, ca acesta să ofere o finanțare adecvată pentru funcționarea acestuia și ca organizațiile persoanelor cu dizabilități să participe pe deplin la procesul de monitorizare.**

Follow-up și diseminare

60. Comitetul solicită ca Statul parte, în termen de 12 luni, și în conformitate cu articolul 35, paragraful 2 al Convenției, să furnizeze informații cu privire la măsurile luate pentru implementarea recomandărilor Comitetului așa cum este stabilit la punctele 29 și 37 de mai sus.

61. Comitetul cere statului parte să implementeze recomandările Comitetului așa cum acestea sunt cuprinse în prezentele observații finale. El recomandă ca statul parte să transmită observațiile finale pentru examinare și acțiune membrilor Guvernului și Parlamentului, oficialilor din ministerele de resort, autoritățile locale și membrilor grupurilor profesionale relevante, cum ar fi profesioniștii din educație, medicină și justiție, precum și media, folosind strategii moderne de comunicare socială.

62. Comitetul încurajează cu tărie statul parte să implice organizațiile societății civile, în special organizațiile persoanelor cu dizabilități, în întocmirea raportului periodic.

63. Comitetul cere statului parte să disemineze prezentele observații finale pe scară largă, inclusiv către organizațiile neguvernamentale și organizațiile reprezentative ale persoanelor cu dizabilități, precum și persoanelor cu dizabilități înseși și membrilor familiilor acestora, în limbile naționale și minoritare, inclusiv în limbajul mimico-gestual și în formate accesibile, inclusiv Easy Read, și să le facă disponibile pe site-ul guvernului privind drepturile omului.

Următorul raport

64. Comitetul cere statului parte să-și prezinte rapoartele sale periodice cu numărul doi și trei combinate până cel târziu 21 octombrie 2020 și să includă în aceste informații cu privire la implementarea prezentelor observații finale. Comitetul invită statul parte să ia în considerare prezentarea rapoartelor menționate mai sus, în conformitate cu procedura de raportare simplificată a Comitetului, potrivit căreia Comitetul pregătește o listă de probleme cu cel puțin un an înainte de data limită stabilită pentru raportul/rapoartele combinate ale unui stat parte. Răspunsurile unui stat parte la o astfel de listă de probleme constituie raportul său.
